

İnsan mənzərələri

Pirayə xanıma

Nazim HİKMƏT

Ovnlı ötən saylarımızda

Bayırda yağış kosmışdı.
Amma külək hələ də
avvəlki gücü ilə
osirdi.

Zil qaranlıqda
Sapanca gölünün parıltısı
Aydınca sezilirdi.
Simsik,
simsiyah ağacların
arasından keçirdi

Anadolu sürot qatarı.
Və get-gedə
yavaşıyan qatarın
gurultusunu
rüzgarın,
suyun
vo meşonin
uğultusu övöz çloyirdi.

Qatar dayandı.
Hay-küy qopdu bayırda.
İslaq
qadın və uşaq əlləri
döyəcəldi
restoran-vaqonun
məvi pəncərələrini -
nose satmaq istəyirdilər...

Amma
bir tok alma belə
alan olmadı

vo
tərpondi Sapancadan
Anadolu sürot qatırı -

bu vaxt
saat
iyirmi bir
ollı yeddi idi

vo
Anadolu sürot qatarından
yüz sokkiv kilometr
cənubda

İheydərpaşadan
saat on beş
qırx beşdə çıxan

bir başqa qatar
girdirdi Bilöcik vağzalına.
Burda
no yağış vardı, no külək,
qar kimi
ağappaq idi Ay işığı.

Və
510 nömrəli vaqonun
dohlizində
bir açıq pəncərədən
iki yolçu:
Nuri-Öztürk -
"Körpölər evi"nin mühasibi

vo
Qartallı Kazım
Ayı seyr edirdilər -
dümdüz
kətan üzərinə
tişə ilə
hökk olunmuş kimiymi Ay...
Məhkumlar olan
bölməyəydi
universitet tələbəsi.

Müharibonin
sosial-iqtisadi sərbəhlorini
izah edirdi dustaq Xəlil.

Quru raqəmlərdən
quru kəlimələrlə
danışmasınə baxınayaraq,
dalaşmış kimi həyəcanlı idi
vo
uzadı yaxşı görməyən gözlori,
az qala,
hodoqosindən çıxırdı.
Ölmüş
insanların sayı,
dağılmış
şəhərlərin adı...
dohşətli doracədə
hədbinləşmişdi Hüsnü çavuş.

mizıldandı
öz-özünə:
"Asi oldular,
asi oldular Allahə,
indiki
müharibə ki,
var ha, -
vuveyla günü...
Çalxalanır dünya,
yaşamaq, yaşamamaq

bir həyat məsələsi."

Sonra
dustaq Süleymana
sarı döndü Hüsnü çavuş:
- Süleyman bəy, - dedi, -
qumru quşu
belə foryad edərmiş
ömrü boyu:

- Keçko
məni yaratmasaydın,
bu dünyaya
goldim-gololi
ötüm-itim gördüm,
hey fələk,
hey fələk,
hey fələk!

Dövrü-ələmə bax!
Bir yüksəliş dövrü,
sonra
ardından
bir tənəzzül dövrü
golir mütləq!

Dünyanın sahibi
rüzgardır rüzgar!
Necə istəsə,
ələ də əsir -
bir də
baxarsan ki,
suvurdur topraq
üstünü örtüb...
Dustaq Fuad
rüyəndə öz İstanbulu
açıq pəncərədən
seyr edirdi gecəni.
Qızını düşünürdü
dustaq Molahot:
"Bir donu,
iki də corabı var,
ayaqqablarını köhnədi,
qış gəlsə,
çiyinə atmağa
yun yalı yoxdu."

Yuxulayırdı jandarma Heydər.
Dustaq Xəlil
dediklərinə qulaq asırdı
jandarma Həsən.

Göyüzündə
tişə ilə yonulmuş
kimiymi Ay.
no yaxınlaşırdı,
no uzaqlaşdı -
dəyirmi
vo
parlaq,
həp cəni məsafədə -
qatarla bir gedirdi,
qatarla bir yavaşıyırdı,
qatarla da
bir girdi
Bilöcik vağzalına.

Dohlizdə
üç dofo
dorindən nəfəs aldı
Nuri Öztürk,

həzin
bir türkü
zümzümə edirmiş kimi

dedi:
- Məxtəbə bakamam,
yar golir ağılıma.
Ay işığı ilə
dopdolu idi
Qartallı Kazımın
sarı, qurd gözlorinin içi.
Qartallı Kazım dedi:
- Mənim də
əski Qüvvəyi-Milliyə
İlləri golir ağılıma

Susdu

vo
dərhal da davam etdi:
- Neçə il
keçdi aradan,
cynon
belə məhtəblı
bir gecə idi,
sanki
yənə belə bir
gümüş qutunun içindəydım,
ortalıq
ələ səssiz,
mən
tokbaşma
üzüqoylu uzanmışam.
arxasındayam
qız kimi gözəl
Osmanlı beşaçılanının,
parlayır
lülənin ucunda
arpacaq.
yüz ildir
yol gələn
bir damla kimi!

Homim gün
markəzdən əmr aldıq:
Gəbzədəki
ingilis komutanın
tərcümanı Mənsur vurulacaq.

Horif
kondlərdə toşkilat yaradıb
sətr bizimkileri...

Çox
doqiq öyrənmişdim
namərd oğlu namərdin
keçəcəyi yeri

Bir də
gördüm
qarşıdan golir -
atın üstündə.
Al
hündür ingilis katonası,
başını
aşağı salıb,
sallana-sallana,
ağır-ağır
yeriyir
domiryolunun ortası ilə,
tərcüman Mansur,
görünür buraxmış yüyünü.
bəlkə də,
yatıb atın üstündə.
Yaxınlaşdıqca,
gözümdə böyüyür horif,
zaton,
Ay işığında
bədheybot görünür
insan.

Aramızda
dörd yüz addım
ola-olmaya,
tufəngin lüləsinə
qaldırdım bir az,
tərcüman Mənsurun
başını nişan aldım,
sol tərəfimdəki yamacdan
bir daş parçası
qopub düşdü.

bir
quş uçu
sağ tərəfimdəki
ağacdan.

ağac - çinar,
quş ürküdü yəqin.
Başımı çevirdim
quşun uçduğu somto -
məhtəblə
üz-üzə goldik,
işto.

cynon bu mehtab kimi:
qocaman,
dasdiyimi,
bamboyaz -
gözümü

hoda'don yayındırdı
mirat...

Odur ki,
tozədon aparıcı tapıb,
nişan aldığım zaman,

ilk gülləm
torcūman Monsurun
başından yan keçib,
çiyinno doydı.

İlorif "hinq" elədi -
qulağımın dibində
duydun səsin.
atın üstündə
sola ayıldı.
Üçüncü güllə -
yixıldı ardan.
İlorim gün
mərəkəzədn omr aldıq:
Amma
bir ayağı
üzəngiyə ilişmişdi.
sürükləndi
bir müddət
atın arxasında,
sonra
çıxdı ayağı üzəngidən -
yıxılıb
qaldı yerdə.
at da yamacə sarı qaçdı.
Yerimdən qalxdım.
Gedilmiş hərifə san.
Gibindən
cosusların
adlan yazılmış
kağızı götürəcəkdim.

Aramızda
dörd teleqraf dıroyı qədor
məsafə vardı,
onların da metr
əlfi nəslə ola-olmayə...
Torcūman Monsur
monı görəndə,
yan səmtə
atdı özünü -
qaçır üzəşəğı.
Tufəngi sınımə aldım.
dördüncü güllə -
yixıldı hərif.
Başladım yüyürməyə.
Dikəldi yənə.
Aramız yüz addım ola-olmayə.
Torcūman Monsur
qaçmır artıq.
addımlayır önümdə,
sərxoş kimi
səntirloyə-səntirloyə.

Mon də
yüyürürəm daha.
Dənizin səhiliyə endik.
Orda
içi boşboş
bir fabrika vardı,
bir də
bamboyaz bir cv,
bir də
dənizin içinə qədor
ənən taxta yol...

Baxdım ki,
hərif suya girmək istəyir -
kağızlar islanacaq -
adlar oxunmayacaq.
Beşinci gülləni atdım.
Suya yixıldı,
qalxdı.
Və
mon tozə gülləni
çaxmağın ağzına verərəkən
bir işiç yandı
bamboyaz evdə,
bir pəncərə açıldı.
deyosən,
bir qadın baxdı çələ.
Boğazından tutub,
boğurmuşlar kimi,
bağirdi torcūman Monsur.
Pəncərə qapandı.
İşiç söndü.

Torcūman Monsur
taxta yola verdi özünü,
dal ayaqları qırılmış
bir heyvan kimi
sürünə-sürünə
dirmənirdi üzü yuxarı,
indiyo kimi
getmir gözüməndən,
vay anasım...
Ay da
düşmüş donizo -
gah batır,
gah çıxır...
No isə...
Uzartmayaq söhbəti.
Biçaqla
bitirdim işini
torcūman Monsurun.
Kağızlar qan içindəydi,
amma oxunurdu...
Susdu
birdən-birə
Qartalı Kazım,
sonra da
davam etdi:
- Hərif
namussuzun biri idi,
sözsüz,
düşünəno satılmışdı,
burası da bəlli.
Amma,
no də olsa,
Ay işığında hərif
atın belində
yuxulamaş halda gəlirdi.
Demək istədiyim:
öylo günlərdə
böylo bir adamı belə,
bu cür öldürüb,
ara sakitləşəndən
İllər sonra
Aya baxdığım zaman
üzülmək üçün
ya insanda
ürək dediyin
daşdan olacaq,
ya da,
dəhşətli dorəcədo
namuslu olacağınsən.
Monimki daşdan deyil,
namuşdandı,
çox şükür.
Deyə bilərəm:
nədən bilirm?

Deyim:
döyüşüdm pirlər pirinin
eşqinə.

Yaxalandım
bir neçə dəfə.
Və
savaş bitdiyi zaman
no ciftlik aldım,
no apartman.
Savaşdan öncə
Qartalda bağban idim,
Savaşdan sonra
yənə Qartalda bağban oldum.
Yalnız,
budur,
ara-sıra,
yerli-yersiz
haqqımızda
bəzi şeylər danışılır...
Nuri Öztürk:
"Vəziyyət böylo ikon,
anlatmasan,
öyünərsən böbür-böbür"
deyəcəkdik az qala.
Əsəson,
"Qüvvəyi-milliyə" hekayələri
pəzərdi əsəblərini
Nuri Öztürkün;
əsgərlər
Anadoluya vaxtında
gəlmədiyi üçün...
510 nömrəli ümumi vaqon.
Alaca qaranlıqda
uyuyurdu
beşinci bölmə.
Yalnız
sərxoz xəstəsi -

Sakaryalı Şakir idi
uyumayan,
çöp kimi
boynunun üstündə -
moniqə uyğun olmasa da -
dimdik dayanıq başı.
Qarının üstünə
qoymuşdu əllərini.
Bu əllər düşünüb,
danışa bilsəydi əgər:
"Şakir,
hor daqiqə
çoxalır qarındakı su.
sardı üroyini
ölüm qorxusu,
necə göz yuma - uyuya bilərəm? -
deyo bilirdilər.
Demədilər amma.
Çünkü
düşünməyi
artıq unudub Şakir
və
hotta duya bilmir
yaylı bir çarpayıda
ölməyin həsrətini ...
510 nömrəli ümumi vaqon.
Dəhliz.
Dəhlizdə
iki səmişin
Ayı seyr edir.
qatar silkolonədə
bitirdi bir körə
Ay - yalnızlıq moloysi
sonra
rahat-rahat
yoluna davam etdi.
Biləcik vağzalını
arxada qoydu qatar.
Və
burdan doxsən kilometr şimalda
başqa bir qatar -
Anadolu sürət qatarı
külokli bir gecədə
şütüyürdü cənuba sarı.
Boşalmışdı
restoran-vaqon
yarıya qədor.
Qarson Mustafa
daha bir neçə fəsil
oxunmuş dastandan:
"Hekayəti - imaləti Hərbiyo fabrikanı",
"Hekayəti - Həsən",
"Hekayəti - üç adam"
və
"Hekayəti - Mustafa Sübbi
vo arkaadaşları".
Baş aşpaz
Mahmud Aşorin
qaşları çatılmışdı,
xüsusiə bu son hekayədə
qapqara qaralmışdı sifoti
- Yavrum,
Mustafa, - dedi, -
yoruldun,
arxasını bir əzdan oxuyarsən,
qismət olarsa,
vəraqələri saralmış dastanı.
Saat on birin
yarısı idi.
Böyük adam
qalxdı masadan,
yanındakılar da qalxdılar.
- Mon yatmağa gedirəm
müsaidənizlə,
siz narahət olmayın.
Fikro getdi
hökim, millət vokili
Təhsin...
Saat
on biro
iyirmi dörd
doqiqə qalır.
Mösyü Düval
Cəzibə xanımla
danışır:
- Sizin kondilərdən razıyam,
qənaət etməyi bacarırlar
vo
səbirlidilər.
Tüccarlarımız da pis deyil.
monurlarımız da
ziyansız insanlardır.

faqət
boynmiron
fabrik sahiblərinizi.
Sizo,
hor şeydən əvvəl,
əkin-biçin lazımdı,
sonra
dövlətçiliyi də
buraxmalısınız...
Saat
on biro
iyirmi dörd
doqiqə qalır.
İzmirli tacirlərdən
Fəmin Ülvi Açıqalın
becynədə
yüz min sandıq qədor
üzüm vo əncirin haq-hesabını
aparır.
Gəyirdi
Qasım Əhmədov
və
dadi bir mandarin
dilişimə bonzəyon qızın
titrədi dodaqalın.
Hikmət Alporsoy:
- Üç yüz əlli min, - deyo
bitirdi sözünü.
Mərdanapa:
- Dörd yüz minə qalx,
yalnız bir məsələ var, - deyo
başladı sözo.
C.M. müəvini Fəhm:
- Mərdanapaldan
beş yüz liro borə
istəyo bilərəm, -
deyo düşündü.
Saat on biro
iyirmi dörd
doqiqə qalır.
Və
Anadolu sürət qatarında
bir gənc dayanmışdı
vaqonun girocoyindəki
pilotənin üst qatında.
Tibb fakültəsinin
talobəsi idi.
Qəvvəllər
kənd ağası
olmuşdu atası -
üç böyük tarlası,
iki də düyü fabriki
varmış,
itmışdi hamısı
və
tibb fakültəsinin talobəsi
son dorəco həznəli vo kədarlı idi -
hor halda.
Altay dağlarını düşünmüşdü,
o dağları ki,
bir gün siyirmə qılıncla
getmək niyyətində idi.
əllərində
yeddi tuğ,
başında domir qalpaq
gəzdiron atlılarla...
Amma
indi üroyindəki qədor
yənə
macərəsəz -
qısır keçən
yolculuqəndandı,
halbuki
qatara hor dayanacaqda
no qədor gözəl qadın iminirdi...
Ardı var...

Hazırladı:
DİLSUZ

